

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Öğrencilerinin Ziraat Fakültelerindeki Eğitim Hakkında Görüşlerinin İncelenmesi

Ziya Gökçalp Göktoğa **Sibel Gülse Bal** **Kemal Esengün**
Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, 60240, Tokat

Özet: Bu çalışma ile, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesindeki öğrencilerin ziraat eğitimi hakkındaki fikirlerinin ortaya konması amaçlanmıştır. Çalışmanın verileri 3. ve 4. sınıf öğrencileri ile yapılan yüz yüze görüşme tekniği ile uygulanan 134 adet anketten elde edilmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar kısaca şu şekildedir. Öğrencilerin yalnızca %18,66'sı ziraat fakültesini birinci tercih olarak yapmıştır. Öğrencilerin %58,95'i "ziraat fakültesinde birinci sınıftan itibaren bölümlerde eğitim verilmeli, son yıl (4.sene) öğrenciler, bölümleri ile ilgili çiftliklerde uygulamalı eğitim almalı" modelini en uygun model olarak bulmuşlardır. Öğrencilerin görmek istedikleri dersler ise, gen transferi, bilgisayar destekli modern tarım, mesleki İngilizce ve sürdürülebilir tarım dersleri olmuştur.

Anahtar kelimeler: Ziraat Fakültelerinde Eğitim, Eğitim Modeli, Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Examination of Opinions of Students in Faculty of Agriculture of Gaziosmanpasa University about Education in Agricultural Faculties

Abstract: The aim of the study is to expose opinions of students in Faculty of Agriculture of Gaziosmanpasa University about education in Agricultural Faculties. The data was obtained from 134 students in 3 and 4 classroom by face to face interview technique. The results of the study are briefly like that; only 18.66 % of students made as first preference to agricultural faculty. 58.95 % of students obtained the most appropriate model as "the education should be given in the departments of agricultural faculties, applied education connected with their department should be given to students in last year". In addition, students want to take lessons such as gene transfer, modern agriculture supported by computer, vocational English, and sustainable agriculture.

Keywords: Education in Agricultural Faculties, Model of Education, Gaziosmanpasa University

1. Giriş

Teknolojinin ve rekabetin son derece hızlı büyüdüğü günümüzde, eğitim giderek çok önemli bir hal almaktadır. Hızla gelişen teknoloji ve rekabet ortamına ayak uydurmanın en önemli yollarından birisi uygun eğitim modellerinin belirlenmesi ve uygulanmasıdır. Eğitim son derece girift bir kavram olup ekonomik ve sosyal gelişme ile oldukça yakından ilişkilidir. Eğitimin ilişkili olduğu konulardan bir diğeri de sektörel gelişmedir. Bir ülkedeki herhangi bir sektörün gelişmişliğinin ölçülerinden birisi, o sektördeki üst düzey yöneticisinden tabandaki işçiye kadar tüm çalışanların iyi bir bilgi birikimine ve eğitime sahip olmalarıdır.

Bu çalışmada Türkiye'nin en önemli ve stratejik sektörlerinden birisi olan tarım sektörünün eğitimi hakkında öğrenci görüşlerine yer verilmiştir. Genel eğitim politikalarının önemini yanı sıra tarım potansiyeli yüksek olan, Türkiye'de ziraat eğitimi incelemek oldukça gereklidir. Ziraat fakülteleri ilk kurulduğu zamanlarda milli

ekonominin temeli ziraattır fikriyle örtüşerek son derece tercih edilen ve yüksek puanlarla öğrenciler alırken, bu durum son zamanla değişmiş ve bu günlerde ziraat fakülteleri maalesef öğrencilerin en son tercihleri arasında yer almaya başlamıştır. Bunun sebepleri araştırılırken yapılması gereken, işlerden birisi ziraat eğitimi alan öğrencilerin görüşlerine yer vermektir. Bu çalışma ile Gaziosmanpaşa Üniversitesindeki öğrencilerin görüşlerine yer verilmiştir. Öğrencilerin bu alandaki görüşleri önemlidir, zira gelecekle ilgili bir takım beklentisi olan kişilerin eğitimini gördükleri fakülte hakkında görüşleri nedir, fakülteden almayı talep ettikleri bilgiler hangi yödedir? Bunların bilinmesi ziraat fakültelerinin eksikliklerini görmesi ve kendilerini geliştirmesi açısından faydalı olacaktır.

Daha önce Türkiye'de ve dünyada ziraat eğitimi ile ilgili bazı çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır (Sutphin and Stewart, 1995; Erkan ve Budak, 2000; Lomas et al., 2000; Rehber ve İnan, 2000; Saral ve ark, 2003; Sabancı, 2004; Eriş, 2004; Çiftçi, 2004).

Bu çalışma ile, Gaziosmanpaşa Üniversitesi ziraat fakültesindeki öğrencilerin ziraat fakültelerini tercih nedenleri, ziraat fakültelerinde uygulanan eğitim modelleri konusundaki düşünceleri, mezuniyet sonrası düşünceleri ve ziraat fakültesinde verilen derslerin uygunluğu konusundaki görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

2. Materyal ve Yöntem

Çalışmanın popülasyonunu Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi 3. ve 4. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Çalışmada 3. ve 4. sınıf öğrencileri, bölüm tercihi yapmış öğrenciler olmaları, ayrıca ziraat fakültelerindeki eğitim sistemini değerlendirecek kadar eğitim sürecinde

bulunmuş olmaları sebebiyle gayeli olarak seçilmiştir. Anket hacminin belirlenmesinde 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin % 40'ı ile çalışılmış ve 134 anket yapılmıştır. Anketler bölümlere eşit sayıda dağıtılmıştır. Çalışmadan elde edilen bilgiler basit yüzde hesapları ile yorumlanmıştır. Hesaplamaların yapılmasında Excel istatistik programı kullanılmıştır.

3. Araştırma Bulguları

Çizelge 1'de ankete katılan öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı gösterilmiştir. Çizelge incelendiğinde erkek öğrenciler toplam öğrencilerin %67,18'ini oluştururken, kız öğrencilerin oranının %32,84 olduğu görülmektedir.

Çizelge 1: Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Adet	%
Erkek	90	67,16
Kadın	44	32,84
Toplam	134	100,00

Çizelge 2'de öğrencilerin yaş gruplarına göre dağılımı gösterilmiştir. Öğrencilerin yaş grupları incelendiğinde en kalabalık grubu 23-

25 yaş grubu oluşturmaktadır (%56,72). Bunu %33,58 ile 20-22 yaş grubu takip etmektedir.

Çizelge 2: Öğrencilerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Adet	%	Standart Sapma	Ortalama
20-22	45	33,58	0,66	21,61
23-25	76	56,72	0,65	23,63
26-28	11	8,21	0,89	26,64
29 +	2	1,49	4,95	33,50
Toplam	134	100,00	2,74	23,20

Öğrencilerin ÖSS sınavında ziraat fakültesini tercih sıraları, öğrencilerin ziraat fakültesini ne derece severek ve isteyerek okumakta oldukları gösteren en önemli unsurlardan birisidir. Öğrencilere ziraat fakültesini kaçınıcı tercih olarak seçtiklerine

ilişkin bilgiler Çizelge 3'de gösterilmiştir. Çizelge incelendiğinde öğrencilerin sadece %18,66'sının ziraat fakültesini 1.tercih olarak yazdığı görülmektedir. En kalabalık grup olarak %36,57 ile 10-23. tercih grubu görülmektedir.

Çizelge 3: Öğrencilerin ÖSS Sınavında Ziraat Fakültesini Tercih Sıraları

Tercih sırası	Adet	%
1. tercih	25	18,66
2-5. tercih	25	18,66
5-10. tercih	17	12,69
10-23. tercih	49	36,57
Son tercih	13	9,70
Ek kontenjan	5	3,73
Toplam	134	100,00

Çizelge 4’de ise öğrencilere ziraat fakültesini tercih sebebi sorulmuş ve alınan cevaplar Çizelgede özetlenmiştir. Görüşülen öğrencilerin %27,61’i gerçekten istediği ve sevdiği için tercih ettiğini belirtmiştir. Yine öğrencilerin önemli bir kısmı (%32,09) ziraat fakültesini puanı az olduğu ve açıkta kalmamak için tercih ettiğini belirtmiştir.

Çizelge 4: Öğrencilerin Ziraat Fakültesini Tercih Sebebi

TERCİH SEBEPLERİ	Adet	%
Gerçekten istedikleri için	37	27,61
Puanı az olduğu için	25	18,66
Açıkta kalmamak için	18	13,43
Meslek lisesi çıkışlı olduğu için	16	11,94
Çiftçilikle uğraştığı için	12	8,96
Mühendislik okumak istediği için	12	8,96
Askerlik için	3	2,24
Ailem istediği için	5	3,73
Yanlış tercih	1	0,75
Cevapsız	5	3,73
Toplam	134	100,00

Şu anda ziraat fakültelerinde uygulanan eğitim sistemine göre öğrenciler 1. ve 2. sınıfta ziraat mühendisliği ile gıda mühendisliği şeklinde iki bölüm halinde alınmakta, 2. sınıfın sonunda ziraat mühendisliğinde okuyan öğrenciler bölüm tercihi yaparak, 3. sınıftan itibaren bölümlerinde eğitim görmeye devam

etmektedir. Çizelge 5’de öğrencilere bölüm tercihinde ilk tercihlerinin hangi bölüm olduğu sorulmuştur. Çizelge 5 incelendiğinde öğrencilerin en fazla tercih ettikleri bölümlerin Bahçe Bitkileri (%21,37) ve Bitki Koruma (%20,51) Bölümleri olduğu görülmektedir.

Çizelge 5: Öğrencilerin Birinci Tercih Olan Bölümler

BÖLÜMLER	Adet	%
Bahçe bitkileri	25	21,37
Bitki koruma	24	20,51
Tarım ekonomisi	18	15,38
Zootekni	16	13,68
Tarla bitkileri	12	10,26
Tarımsal mekanizasyon	11	9,40
Toprak	11	9,40
Toplam	*117	100,00

* Gıda mühendisliği bölümü öğrencileri, tercih yapmadıkları için bu değerlendirmede yer almamıştır.

Öğrencilere ikinci sınıfın sonunda yaptıkları bölüm tercihlerinden memnun olup olmadıkları sorulmuş ve sonuçları çizelge 6’da gösterilmiştir. Çizelge 6 incelendiğinde öğrencilerin çok büyük bir kısmının (%77,61)

seçtikleri bölümlerden memnun olmadıkları anlaşılmaktadır. Bu durum ziraat fakültelerindeki eğitimin kalitesini direkt etkileyen hususlardan birisidir.

Çizelge 6: İkinci Sınıfta Yapılan Bölüm Tercihinden Memnuniyet Durumu

	Adet	%
Memnun olmayanlar	104	77,61
Memnun olanlar	30	22,39
Toplam	134	100,00

Öğrencilerin ziraat fakültelerinde olmasını istedikleri eğitim modelleri sorulmuş ve çizelge 7’de gösterilmiştir. Çizelge incelendiğinde öğrenciler tarafından en çok tercih edilen ve uygun bulunan model %58,95 ile dördüncü model (birinci sınıftan itibaren bölümlerde eğitim verilmeli, son yıl (4.sene) öğrenciler, bölümleri ile ilgili çiftliklerde uygulamalı

eğitim almalı)’dir. Bu modelden sonra en çok tercih edilen model ise %56,71 ile I nolu model (birinci sınıftan itibaren bölümlerde eğitim verilmeli)’dir. Öğrenciler tarafından en az tercih edilen model ise %2,23 ile III nolu model (ilk üç yıl genel ziraat eğitimi verilmeli, son sınıfta bölümleşme olmalı)’dir.

Çizelge 7: Öğrencilerin Ziraat Fakültelerinde Olmasını İstedikleri Eğitim Modelleri

MODELLER	UYGUN		UYGUN DEĞİL	
	Adet	%	Adet	%
I- Birinci sınıftan itibaren bölümlerde eğitim verilmeli (OSYM sınavında bölüm tercihini yapmış olarak eğitimine başlamalı)	76	56,71	58	43,29
II- İlk iki yıl genel ziraat eğitimi verilmeli, üçüncü sınıftan itibaren bölümleşme olmalı (OSYM sınavında bölüm tercihini yapmış olarak eğitimine başlamalı)	44	32,83	90	67,17
III- ilk üç yıl genel ziraat eğitimi verilmeli, son sınıfta bölümleşme olmalı	3	2,23	131	97,77
IV- Birinci sınıftan itibaren bölümlerde eğitim verilmeli, son yıl (4.sene) öğrenciler, bölümleri ile ilgili çiftliklerde uygulamalı eğitim almalı	79	58,95	55	41,05
V- Ziraat fakülteleri 5 yıl olmalı. Birinci sınıftan itibaren bölümlerde eğitim verilmeli, son yıl (5. sene) öğrenciler, bölümleri ile ilgili çiftliklerde uygulamalı eğitim almalı	49	36,56	85	63,44

*Bir kişi birden fazla cevap vermiştir.

Öğrencilerin ziraat fakültelerinden mezun olduktan sonraki dönem için düşünceleri sorulmuş ve çizelge 8’de gösterilmiştir. Öğrencilerin mezun olduktan sonra yapmayı planladıkları işler arasında en yüksek payı %20,38 ile kendi mesleği ile ilgili bir kamu

kuruluşunda çalışmak fikri oluştururken, bunu %19,11 ile mesleği ile ilgili özel sektörde çalışmak, %18,05 ile akademik kariyer yapmak fikri takip etmektedir. En az tercih edilen fikir ise %6,79 ile mezun olduktan sonra meslek dışında kendi özel işinde çalışmaktır.

Çizelge 8: Öğrencilerin Ziraat Fakültesinden Mezun Olduktan Sonraki Dönem İçin Düşünceleri

	Adet	%
Mesleğiyle ilgili bir kamu kuruluşunda çalışmak	96	20,38
Mesleğiyle ilgili özel sektörde bir işte çalışmak	90	19,11
Akademik kariyer yapmak	85	18,05
Mesleğiyle ilgili kendi işini kurmak	66	14,01
Mesleğiyle ilgili olmayan bir kamu kuruluşunda çalışmak	44	9,34
Mesleğiyle ilgili olmayan özel sektör kuruluşunda çalışmak	41	8,70
Mesleği dışında kendi özel işini kurmak	32	6,79
Diğer	17	3,61
*Toplam	471	100,00

*Bir kişi birden fazla cevap vermiştir.

Öğrencilerin derslerle ilgili davranışları çizelge 9’da gösterilmiştir. Çizelgeye göre, öğrencilerin %36,54’ü derse devam eden öğrencilerken, %33,46’sı derse devamlarında

kendilerini geliştirme ve öğrenme isteklerinden kaynaklandığını belirten öğrencilerdir. Öğrencilerin yalnızca, %8,85’i sınıf geçmek için derslerle ilgilendiklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 9: Öğrencilerin Dersler Konusundaki Tutumları

	Adet	%
Derslere devam eden öğrenciler	95	36,54
Derslerine ilgisi kendilerini geliştirme ve öğrenme isteğinden kaynaklanan öğrenciler	87	33,46
Dersleriyle ilgili düzenli olarak çalışan öğrenciler	30	11,54
Öğr. elemanının tavsiye etmiş olduğu kaynaklardan ders saati dışında yararlanan öğrenciler	25	9,62
Sadece sınıfı geçebilmek için dersleriyle ilgilenen öğrenciler	23	8,85
*Toplam	260	100,00

*Bir kişi birden fazla cevap vermiştir.

Öğrencilerin ziraat fakültesinde gördükleri derslerin ziraat eğitimi açısından uygun, gerekli, yeterli ve uygulanabilirliği konusundaki görüşleri çizelge 10'da gösterilmiştir. Öğrenciler derslerin uygunluğu, gerekliliği ve

yeterliliği konusuna çoğunlukla katılmakta veya kısmen katılmakta iken, aldıkları derslerin uygulamaya dönük olduğu fikrine ise daha çok katılmamaktadırlar.

Çizelge 10: Öğrencilerin Aldıkları Derslerin Uygun, Gerekli, Yeterli ve Uygulanabilirliği Konusundaki Görüşleri

	Fikrim Yok		Katılıyorum		Kısmen		Katılmıyorum		Toplam
	adet	%	adet	%	adet	%	adet	%	
Aldığı dersleri, öğrenim gördüğü programa uygun bulan öğrenciler	5	3,73	51	38,06	64	47,76	14	10,45	134
Aldığı dersleri, mesleki açıdan gerekli bulan öğrenciler	8	5,97	71	52,99	50	37,31	5	3,73	134
Aldığı dersleri, sayı olarak yeterli bulan öğrenciler	18	13,43	55	41,04	34	25,37	27	20,15	134
Aldığı dersleri, içerik olarak yeterli bulan öğrenciler	6	4,48	37	27,61	52	38,81	39	29,10	134
Mezun olduğunda uygulamada kullanabileceği dersleri yoğunlukta bulan öğrenciler	13	9,70	17	12,69	40	29,85	64	47,76	134

Çizelge 11'de öğrencilerin mezun olduktan sonra yeterli bilgi ve donanımına sahip olmaları konusundaki görüşlerine yer verilmiştir. Öğrencilerin çok büyük kısmı (%70,15) mezun olduktan sonra yeterli bilgi ve donanımına sahip

olacağına inanmamaktadır. Bunun sebepleri sorulduğunda ise, bölümde alınan eğitim süresinin kısalığı ve derslerin uygulamasının zayıf olması cevabı alınmıştır.

Çizelge 11: Öğrencilerin Mezun Olduktan Sonra Yeterli Bilgi ve Donanımına Sahip Olmaları Konusundaki Görüşleri

	Adet	%
Yeterli bilgi ve donanım ile mezun olacağına inanmayanlar	94	70,15
Yeterli bilgi ve donanım ile mezun olacağına inananlar	40	29,85
Toplam	134	100,00

Öğrencilere, daha donanımlı olmaları yönünde almak istedikleri dersler sorulmuş, ve şu yanıtlar alınmıştır. Öğrenciler daha çok bölüm derslerine ağırlık verilmesini isterken, bölümleri ile paralellik gösterecek şekilde organik tarım, gen transferi, bilgisayar destekli modern tarım, mesleki İngilizce ve sürdürülebilir tarım gibi güncel ve iş hayatına yönelik dersler istemişlerdir. Ayrıca laboratuvar derslerinin sayısının ve ders saatinin artırılması gerekliliğini de vurgulamışlardır.

Öğrencilere, mesleki eğitimle ilgili eklemek istedikleri şeyler sorulduğunda, ziraat fakültelerindeki eğitimin;
-AB ve diğer ülkelerindeki ziraat eğitimi ile karşılaştırılarak düzenlenmesi gerektiği,
-piyasa ihtiyacına uygun sayı ve nitelikte öğrenci yetiştirilmesi gerektiği,
-yurt dışında ziraat eğitimi veren fakülteler ile iletişimin artırılması gerektiği,
-öğrenci değişim programlarına ağırlık verilmesi gerektiği,

-öğrenci sayısı azaltılarak eğitimin kalitesine öncelik verilmesi gerektiği, gibi cevaplar alınmıştır.

4. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma ile Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesindeki öğrencilerin ziraat eğitimi hakkındaki fikirleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Ziraat fakültelerindeki eksiklikleri ve geleceğe yönelik yapılanmayı en iyi değerlendirecek taraflardan birisi, bu alanda eğitim gören kişilerdir. Öğrencilerin bu alandaki düşüncelerini değerlendirmek, eğitimin kaliteli hale gelmesi açısından önemlidir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlara bakıldığında, öğrencilerin yalnızca %18,66'sı ziraat fakültesini 1. tercih olarak yapmıştır. Öğrencilere ziraat fakültesini tercih sebebi sorulmuş ve yalnızca %27,61'si gerçekten istediği ve sevdiği için okuduğunu ifade etmiştir. Bu üzerinde özellikle durulması gereken bir durumdur. Zira birinci tercih ve severek okuma başarısının en önemli anahtarından biridir. Bu alanda yapılması gerekenlerin başında, ziraat fakültelerinin tercih sıralamasındaki yerinin yukarılara çekilmesinin sağlanması gelmektedir. Bunun yapılmasında uygulamaya dönük kaliteli bir eğitimin yanı sıra, bazı üniversitelerin uyguladığı gibi burslarla öğrencilerin teşviki sağlanabilir.

Çalışmadan elde edilen önemli bulgulardan birisi de, öğrencilerin bölümlerde eğitimin bransa dönük olarak 4 yıl yapılmasını istemesi, ve son sınıfta tamamen uygulamaya dönük

çiftliklerde eğitim görmek istemeleridir. Çalışmanın çeşitli yerlerinde de vurgulandığı üzere, öğrenciler uygulamalı eğitimin eksikliğini sıkça vurgulamakta ve bu konuya oldukça önem vermektedirler. Bu alanda ziraat fakültesinin yapması gereken, uygulama alanlarını genişletmesi, yöredeki özel ve kamu çiftlikleri ile ortak çalışmalar yürütmesi ve bu çalışmalara öğrencilerin katılımının sağlanmasıdır.

Öğrencilere ziraat fakültesinde görmeyi istedikleri dersler sorulduğunda daha çok bölüm derslerine ağırlık verilmesi gerektiği, bunun yanı sıra gen transferi, bilgisayar destekli modern tarım, mesleki İngilizce ve sürdürülebilir tarım gibi derslerin gerekliliğini belirtmişlerdir. Bu derslere bakıldığında daha çok güncel konuları içerdiği görülmektedir. Bu durum ziraat fakültelerinde uygulanacak derslerin güncel olması ve piyasa şartlarına uygun olması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, tarım Türkiye ekonomisi için son derece önemli, milli ekonominin temelini oluşturmuş, sorunları olan ve sancılı bir sektördür. Tarım sektörünün tekrar hak ettiği payı alması ve tarım kesiminde yaşayan nüfusun sorunlarının giderilmesi için yapılması gerekenlerden birisi de ziraat eğitiminin uygulamaya dönük bir şekilde günün ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yapılmasıdır. Ziraat eğitimi, çiftçilerin sorunlarını giderici, serbest piyasanın ihtiyaçlarını karşılayıcı bir niteliğe büründürülmelidir.

Kaynaklar

- Sutphin, H.D., Stewart, M.N., 1995. Student's Rationale for Selection of Agriculturally Related Courses in High School by Gender and Ethnicity, *Journal of Agricultural Education* 36 (2), 54-61.
- Erkan, O., Budak, D.B., 2000. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesindeki, Öğretim Elemanlarının eğitim yöntemleri ve öğrenciler üzerindeki etkileri, IV. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 6-8 Eylül, Tekirdağ.
- Lomas, J., Milford J.R., Mukhala, E., 2000. Education and Training in Agricultural Meteorology: Current Status and Future Needs. *Agricultural and Forest Meteorology* 103, 197-208.
- Saral, A., Vatandaş, M., Güner, M., Türker, U., Yenice, T., Koç, C., 2003. Ziraat Mühendisliği Öğretiminde Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Tarımsal Mekanizasyon 21. Ulusal Kongresi Bildiri Kitabı*: 99-106, Konya.

- Sabancı, A., 2004. Avrupa Birliği ve Tarımsal Yüksek Öğretim. *Tarım ve Mühendislik Uluslararası Sempozyumu*, 12-16 Ocak, Ziraat Mühendisleri Odası, Ankara.
- Eriş, A., 2004. Değişik Ülkelerdeki Tarımsal Yüksek Öğretim Örnekleri. *Tarım ve Mühendislik Uluslararası Sempozyumu Kitabı*: 359-384, 12-16 Ocak, Ankara.
- Çiftçi, C.Y., 2004. Geçmişten Günümüze Türkiye'de Ziraat Mühendisliği Eğitiminin Değişimi. *Tarım ve Mühendislik Uluslararası Sempozyumu Kitabı*: 304-332, 12-16 Ocak, Ankara.
- Rehber, E., İnan, İ.H., 2000. Tarım Ekonomisi Eğitimi ve Mesleğin Geleceği. IV. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 6-8 Eylül, Tekirdağ.